

OPTIMIZAREA COMUNICĂRII LA ELEVII CU DIZABILITATE SENZORIALĂ

OPTIMIZING COMMUNICATION FOR STUDENTS WITH SENSORY DISABILITY

CIOBANU Adriana, dr., conf. univ., UPS „Ion Creangă” din Chișinău
[ORCID: 0000-0003-3836-3651](https://orcid.org/0000-0003-3836-3651)

CIOBANU Adriana, PhD of psychology, associate professor
"Ion Creanga" SPU of Chisinau
[ORCID: 0000-0003-3836-3651](https://orcid.org/0000-0003-3836-3651)

CZU: 376.3

Rezumat: În articol sunt enumerate modalitățile de optimizare a comunicării la elevii cu dizabilitate senzorială. Un copil care și-a pierdut auzul, vederea în copilărie se găsește într-o situație diferită față de cei tipici. Dificultățile de comunicare izolează copiii cu dizabilitate senzorială de cei tipici. Acesta este motivul apariției unor dificultăți specifice în dezvoltarea comunicării și a trăsăturilor de personalitate ale copilului. Printre principalele sarcini ale educației și dezvoltării copiilor cu dizabilitate senzorială la vârsta școlară se numără dezvoltarea abilităților de comunicare, formarea abilităților de utilizare a tehnologiilor de acces, ce permite accesul la curriculum și care facilitează dezvoltarea comunicării.

Cuvinte-cheie: optimizare, dificultăți, comunicare, dizabilitate senzorială, auz, vedere.

Abstract: The article lists ways to optimize communication for students with sensory disabilities. A child who lost hearing, sight in childhood finds himself in a different situation than the typical ones. Communication difficulties isolate children with sensory disabilities from typical children. This is the reason for the appearance of specific difficulties in the development of communication and personality traits of the child. Among the main tasks of the education and development of children with sensory disabilities at school age are the development of communication skills, the formation of skills in the use of access technologies, which allow access to the curriculum and facilitate the development of communication.

Key words: optimization, difficulties, communication, sensory disability, hearing, vision.

Comunicarea stă la baza umanizării, a construirii psihologice, intelectuale și culturale a oamenilor. Ea asigură transmiterea de informații de la o generație la alta, fiind cel mai eficient mod de influențare educativă [5, p.85].

Comunicarea, fiind una dintre principalele activități ale oamenilor, îmbunătățește abilitățile și abilitățile de comunicare, abilitățile unei persoane. Comunicarea copilului cu adulții și semenii este principala și o condiție decisivă pentru formarea tuturor abilităților și calităților mentale copil: gândire, vorbire, stima de sine, sfera emoțională, imaginație [7].

Comunicarea este o condiție necesară pentru existența unei persoane și, în același timp, unul dintre factorii principali și cea mai importantă sursă a dezvoltării sale mentale în ontogeneză. De la naștere, copilul intră într-o varietate de relații cu ceilalți.

Relațiile cu alte persoane se nasc și se dezvoltă cel mai intens în copilărie. Experiența acestor prime relații este fundamentul dezvoltării ulterioare a personalității copilului și determină în mare măsură caracteristicile conștiinței de sine a unei persoane, atitudinea sa față de lume, comportamentul său și bunăstarea în rândul oamenilor.

Principala finalitate a educației școlare în treapta liceală este pregătirea elevului pentru activitatea ulterioară și dezvoltarea competențelor acestuia. Astfel, elevul urmează să ajungă o persoană capabilă de a se descurca în viață cu ajutorul comunicării orale, eficientă în situații diferite, o persoană aptă să-și achiziționeze în mod independent cunoștințele și competențele solicitate – o personalitate cu un ansamblu de cunoștințe, atitudini și competențe de comunicare formate pe parcursul școlarității, actualizate pe parcursul întregii vieți

Comunicarea nu face obiectul doar cercetării psihologice, prin urmare, sarcina identificării aspectului specific psihologic al acestei categorii apare cu necesitate. În același timp, problema legăturii dintre comunicare și activitate este fundamentală; unul dintre principiile metodologice ale dezvoltării acestei relații este ideea unității comunicării și activității. Astfel, comunicarea este

înțeleasă ca realitatea relațiilor umane, ceea ce presupune orice formă de activitate comună a oamenilor.

Pentru a avea o comunicare eficientă trebuie să existe o deschidere reciprocă între profesor și elev, deci un suport motivațional, participarea la un nucleu de valori comune, pe care grupul social îl propune celor doi termeni aflați în relație [4, p.139].

Competența de comunicare este definită de mulți autori ca fiind o capacitate globală, care cuprinde capacitățile comunicative ale indivizilor dobândite de-a lungul vieții.

Noțiunea de *competență de comunicare* a evoluat foarte mult, înglobând astăzi domenii de cunoaștere din ce în ce mai vaste. Consiliul Europei consideră că există șase componente în aptitudinea de comunicare [5, p.85]:

- competența lingvistică;
- competența sociolingvistică;
- competența discursivă;
- competența socioculturală;
- competența strategică;
- competența socială.

N. Cebotaru (2021) diferențiază principalele componente ale comunicării: • *componenta emoțională*, care presupune receptivitate emoțională, empatie, sensibilitate față de altă persoană, compasiune și retrăire a unor sentimente împreună cu persoana de alături, atenție față de acțiunile partenerilor; • *componenta cognitivă*, care este condiționată de capacitatea individului de a studia personalitatea celui din alteritate, de a anticipa comportamentul acestuia, de a soluționa eficient diverse probleme care apar între oameni; • *componenta comportamentală*, care reflectă capacitatea copilului de a colabora, în egală măsură, cu adulții și cu semenii, aspirația spre o activitate în comun, spiritul de inițiativă, caracterul adecvat al comunicării, calitățile de organizator etc. [1].

Prin componenta verbală se exprimă un anumit conținut categorial, prin componentele para- și nonverbale se exprimă atitudini [4, p.139].

Comunicarea verbală – informația este codificată și transmisă prin cuvânt. Această formă a comunicării este specific umană și are două forme: orală și scrisă, iar în funcție de acestea, utilizează canalul auditiv și cel vizual.

Comunicarea paraverbală presupune elementele prozodice și vocale care însoțesc cuvântul și vorbirea în general. Astfel, acest tip de comunicare vizează particularitățile de pronunție (oferă date despre mediul de proveniență: urban, rural, gradul de instrucție, etc.), caracteristicile vocii (alintat, hotărît, energic, epuizat etc.), intensitatea rostirii, ritmul și debitul vorbirii, intonația etc.; canalul utilizat este cel auditiv. În cadrul cercetării comunicării paraverbale există studii interesante. Spre exemplu, C.Cucoș urmărește valoare comunicativă a tăcerii. Orice cadru didactic știe, din proprie experiență, că există tăceri-nedumeriri, tăceri-indiferente, tăceri-aprobări, tăceri-stimulative, tăceri-pedeapsă etc.

Comunicarea nonverbală – informația este codificată și transmisă printr-o diversitate de semne legate de postură, mișcare, gesturi, mimică, înfățișarea partenerilor.

Au fost identificate două categorii mari de mijloace de comunicare: verbale și nonverbale. Sursele științifice, didactice și metodice utilizează și termenii *comunicare verbală*, *comunicare nonverbală*.

Comunicarea nonverbală. Forma cea mai importantă a comunicării nonverbale, specifică și VȘM, este *comunicarea augmentativă*. Ea se regăsește în orice formă de comunicare, substituind sau extinzând aria vorbirii. Fiecare om folosește tehnicile și mijloacele de comunicare augmentativă, doar că nu întotdeauna conștientizează acest lucru. Cu mult înainte de a avea acces la limbajul oral, copiii cu dezvoltare normală interacționează cu adultul din preajmă prin intermediul tehnicilor augmentative nonverbale elementare, precum zâmbetele, privirile, vocalizările etc. O astfel de comunicare oferă dovada unei intenții de interacțiune timpurie, având un efect comunicativ pronunțat [1, p.26].

Comunicarea augmentativă constituie un multisistem de componente integrate – verbale, gestuale, pictografice, care oferă suport și sporesc nivelul de comunicare, învățare, participare,

gradul de independență și calitatea vieții, în general, a persoanelor care îl folosesc. Cu cât deficiența de intelect este mai severă, cu atât copilul are nevoie de mai multe mijloace și tehnici augmentative, destinate fortificării actului comunicativ oral-rezidual. Când exprimarea verbală lipsește în totalitate și vorbitorul apelează la simboluri gestuale sau pictografice, avem a face cu o comunicare alternativă, ca singura modalitate de interacțiune prin coduri [1, p.27].

Numai în procesul comunicării, indiferent de prezența uneia sau altei tulburări de dezvoltare, are loc formarea personalității, formarea caracteristicilor sale cele mai importante, sfera morală, viziunea asupra lumii (A.A. Bodalev, L.S. Vîgotski, R.L. Krichevski, A.V. Petrovski).). În procesul dezvoltării sale, o persoană devine subiectul activității comunicative. Această transformare este înțeleasă de E.V. Rudenski ca proces de creștere, procesul de formare a trăsăturilor de personalitate, procesul de familiarizare cu alți oameni și izolarea de alții, socializarea și autoafirmarea sa.

Un copil care și-a pierdut auzul în copilărie se găsește într-o situație diferită față de cei cu auz normal. Dificultățile comunicării verbale izolează surzii de oamenii vorbitori. Acesta este motivul apariției unor dificultăți specifice în educarea trăsăturilor de personalitate ale copilului și explică unicitatea anumitor trăsături de caracter [2, p.191].

I.O.Suslova (2013) evidențiază principalele condiții care au influențat asupra dezvoltării personalității acestor copii: sărăcia impactului stimulilor și ca urmare tempou încetinit în dezvoltarea sferei emoțional-volitive; dificultăți în comunicare și incapacitatea însușirii experienței sociale prin intermediul limbajului; nedezvoltarea diferitor tipuri de activitate. Alt aspect negativ este lipsa dorinței familiilor de auzitori (din cauza lipsei dorinței de a studia limbajul semnelor și dactil) de al motiva pe copilul cu dizabilitate auditivă la comunicarea emoțională. Din cauza aceasta acești copii nu însușesc normele moral-spirituale [8, p.260].

T.G. Bogdanova menționează că, în procesul de formare a comunicării emoțional-personale, ca activitate prioritară la micuții cu dizabilitate de auz, au un rol deosebit așa componente ale comunicării, cum ar fi reacția de concentrare, zîmbetul, complexul de înviore. E.N. Vinarscaia (1987) descrie sistemul de dezvoltare în perioada timpurie, în urma căruia rolul principal îl joacă formele de cunoaștere a lumii înconjurătoare și a comunicării emoționale. La copilul cu dizabilitate de auz sunt dereglate accentuat emoțional, căile de comunicare verbală.

A.Gherguț (2013) remarcă, dezvoltarea percepției auditive constituie izvorul acumulării și completării vocabularului, ceea ce extinde posibilitățile comunicării verbale, care la rândul ei, contribuie la îmbogățirea vocabularului, dezvoltarea vorbirii și dezvoltarea personalității elevului cu dizabilitate de auz. Formarea comunicării verbale depinde de: starea auzului, nivelul dezvoltării vorbirii, folosirea aparatului fonamplificatoare de performanță, utilizarea strategiilor didactice avansate, măiestria profesorului [3].

V. Petșac, G.L.Zaițeva (1990), au menționat că bunăstarea emoțională a copilului cu dizabilitate de auz în familia cu părinți surzi se explică prin faptul că înțelegerea este din ambele părți, prin comunicarea cu ajutorul limbajului semnelor - mijloc de comunicare între surzi. La părinții auzitori o comunicare eficientă cu copiii cu dizabilitate de auz nu există. La copiii cu dizabilitate de auz de la vârsta școlară mică și la vârsta adolescenței, care au părinți auzitori, se observă mai puține emoții pozitive pentru părinți, (doar la sfârșitul perioadei adolescențe totul se schimbă spre bine), decît la auzitorii sau copiii cu dizabilitate de auz, care au părinți surzi.

Rezultatele studiului realizat de V.Maximciuc au determinat următoarele constatări: nivelul abilităților de comunicare este în general mai ridicat în grupul de copii ai căror părinți au și deficiențe de auz în comparație cu copiii cu părinți auzitori. La fel, au fost identificate caracteristici ale comunicării copiilor cu deficiențe de auz de vîrstă școlară mică: durata scurtă de comunicare; utilizarea limitată a abilităților de comunicare existente; insuficiența mijloacelor verbale și non-verbale, dificultăți de transfer al acestora în activități comune și situații de viață similare cu colegii și adulții; cerc limitat de interacțiune; dificultăți în evaluarea situațiilor comunicative; în dezvoltare calități comunicative (inițiativă, tact, empatie) [7].

Problema comunicării unui copil cu dizabilitate de vedere este exacerbată de propria sa lipsă de dorință de a comunica chiar și cu colegii săi cu deficiențe de vedere. Deci, potrivit lui V.P. Gudonis (1995) deja la vârsta școlară există o tendință de reducere a relațiilor colective.

Studiile sociometrice ale lui E.M. Sternina arată că cei total nevăzători se află în cea mai nefavorabilă situație. Acest lucru se explică prin mobilitatea și activitatea lor mai redusă, sociabilitatea mai redusă și se manifestă prin faptul că primesc cel mai mic număr de alegeri, regăsindu-se în postura de „respins” și „izolat”.

Până la începutul adolescenței, copiii orbi și cu dizabilitate de vedere dezvoltă o întreagă gamă de dificultăți în domeniul comunicării, cel mai clar manifestate în stăpânirea abilităților de comunicare non-verbală.

O analiză a dezvoltării mijloacelor de comunicare la adolescenții cu dizabilitate de vedere la nivel de reproducere a arătat că aceștia sunt semnificativ în urma colegilor văzători în ceea ce privește stăpânirea modurilor non-verbale de exprimare a emoțiilor. Nu numai că reproduc prost stările non-verbale, emoționale care le sunt date, dar uneori nu le percep și nu le înțeleg.

Utilizarea strategiilor interactive cât mai variate îi pune pe elevi în situația de a colabora, de a-și forma o viziune asupra modului de argumentare a ideilor, îi încurajează să-și expună punctul de vedere, să ia atitudine. Acestea creează un cadru confortabil de comunicare.

Competențele de comunicare ale adolescenților se formează în special prin activitatea didactică și extradidactică, de predare-învățare a cunoștințelor, de formare a priceperilor și deprinderilor, de relaționare în cadrul grupului școlar etc. De aceea, se pune accentual pe necesitatea învățării interactive și a conlucrării în procesul instructiv-educativ, rolul profesorului, dar și a psihologului, fiind cel de observator și îndrumător, el dirijând și stimulând capabilitățile cognitive ale celor instruiți. Formarea acestora este necesară pentru obținerea performanțelor de comunicare, de relaționare, de încadrare în societate, precum și în scopul dezvoltării inteligenței emoționale prin facilitarea găsirii mijloacelor de exprimare și de etichetare corectă a emoțiilor [5, p.85].

Printre principalele sarcini ale educației și dezvoltării copiilor cu dizabilitate senzorială la vârsta școlară se numără dezvoltarea abilităților de comunicare, formarea abilităților de utilizare a tehnologiilor de acces, ce permite accesul la curriculum și care facilitează dezvoltarea comunicării.

Dezvoltarea abilităților de comunicare conduc la dezvoltarea stimei de sine, a încrederii în competențele propria și independență la copiii cu dizabilitate senzorială la vârsta școlară. Autodeterminarea include independență în luarea deciziilor, self-advocacy, asertivitate bazată pe înțelegerea abilităților și a nevoilor relaționate. Adaptările și modificările curriculare permit accesul copilului cu dizabilitate de vedere la înțelegerea conținuturilor și desfășurarea sarcinilor de învățare. Aceste acomodări pot include timp prelungit, materiale accesibile și adaptate, instruire specifică și modificări la nivelul mediului. Echipamentele și materialele specifice pot include display Braille, cărți audio, cărți tactile, hărți tactile, diagrame tactile, machete, mulaje, programe computerizate, sintetizator de voce [6, p.183].

În condițiile în care compensarea tehnică permite accesul persoanei cu dizabilitate de auz la lumea sunetelor, dar mai ales în condițiile în care pierderea totală de auz, cofoza, este o situație rar întâlnită în practica audiologică, demersul de reabilitare pune accentul pe îmbunătățirea abilităților perceptiv-auditive și dezvoltarea limbajului. Terapia auditiv-verbală se utilizează în contextul reabilitării dizabilității auditive încă din anii '50, focalizându-se asupra dezvoltării limbajului pe baza informațiilor auditive, în situații comunicaționale cât mai naturale, situații în care părintele are un important rol de terapeut, acesta valorificând contextele de comunicare cotidiene.

Bibliografie

1. CEBOTARU, N. *Formarea competențelor de comunicare la elevii cu retard mintal prin activități de educație fizică*. Teză de doctor în Științe ale educației, Chișinău, 2021.
2. CIOBANU, A. *Psihologia specială. Suport de curs*. Chișinău: S.n., (Tipogr., Ion Creangă”), 2019. 311 p. ISBN 978-9975-46-407-9.

3. GHERGUȚ A. *Sinteze de psihopedagogie specială*. Ghid pentru concursuri și examene de obținere a gradelor didactice. Ediția a III. Ed.: Polirom, 2013. 512 p. ISBN 978-973-46-3386-9.
4. LOSÎI, E. *Psihologia educației*. Chișinău: CEP USM, 2014. – 204 p. ISBN 978-9975-71-507-2.
5. MIRON, A. *Dezvoltarea competenței de comunicare orală la elevii din treapta gimnazială prin stimularea motivației învățării*. Rev. Didactica Pro, nr.4-5, octombrie, 2019. p.85-87.
6. ROȘAN, A. *Psihopedagogie specială. Modele de evaluare și intervenție*. Iași: Polirom, 576 p. 2015. ISBN 978-973-46-4963-1.
7. МАКСИМЧУК, В. Г. Особенности общения детей с нарушениями слуха. «Актуальные научные исследования в современном мире» с.61-66 Выпуск 3(23) ISSN 2524-0986 http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1446/IScience_Cercetari_actuale_Ru_p62-66.pdf?sequence=1&isAllowed=y
8. *Основы психологии детей с нарушениями слуха*. Составитель И.О. Сусллова. Саратов: «Наука», 2013. С.92

OPTIMIZAREA SECURITĂȚII PSIHOLOGICE PRIN METODE DE DIMINUARE A STRESULUI
OPTIMIZING PSYCHOLOGICAL SECURITY THROUGH STRESS REDUCTION METHODS

PLATON Inga, dr. lect.univ.

Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"

<https://orcid.org/0000-0002-9916-8289>

CZU: 159.942

Rezumat: *Stresul are un impact semnificativ asupra sănătății și bunăstării noastre, afectând multiple aspecte ale vieții. În vederea menținerii unei stări de bine mentale și emoționale, este esențial să ne concentrăm pe reducerea stresului și optimizarea securității psihologice. Acest articol explorează modul în care specialiștii în sănătatea mentală abordează problemele legate de stres și securitatea psihologică în cadrul psihoterapiei. Combinația dintre metode practice de reducere a stresului și studii de caz din procesul psihoterapeutic oferă o perspectivă amplă asupra modalităților prin care putem îmbunătăți starea psihoemoțională și, implicit, securitatea psihologică. În plus, acest articol propune și un instrument de evaluare a stării psihoemoționale în dinamică, în cadrul intervențiilor psihoterapeutice, oferind astfel un suport suplimentar în procesul terapeutic.*

Cuvinte-cheie - stres, securitate psihologică, stare de bine, psihoterapie, dezvoltare personală.

Abstract: *Stress has a significant impact on our health and well-being, affecting multiple aspects of our lives. In order to maintain good mental and emotional well-being, it is essential to focus on reducing stress and optimizing psychological security. This article explores how mental health professionals address issues related to stress and psychological security in the context of psychotherapy. The combination of practical methods for stress reduction and case studies from the psychotherapeutic process provides a comprehensive perspective on ways to improve psychoemotional state and, consequently, psychological security. Additionally, this article proposes an assessment tool for dynamic evaluation of psychoemotional state within psychotherapeutic interventions, thus offering additional support in the therapeutic process.*

Keywords - stress, psychological security, well-being, psychotherapy, personal development.

Introducere.

Jung C. G., (2014), spunea că tot ceea ce nu rezolvăm în conștient revine în viața noastră sub formă de destin. Jung considera că în adâncul inconștientului există aspecte și conținuturi care pot influența viața noastră și pot reapărea sub forme diferite în experiența noastră conștientă. El a observat că ignorarea, respingerea sau negarea unor aspecte importante ale sinelui și ale